

UKRAJINSKÁ NÁRODNOSTNÁ MENŠINA

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА

Jozef Vook

■ Malá galéria osobností

Obr. 1 **Taras Hryhorovych Ševčenko (1814 – 1861)**

Ukrajinský spisovateľ, básnik, dramatik, filozof, humanista a maliar, významný predstaviteľ ukrajinského národného obrozenia. Bol spoluzakladateľom ukrajinského jazyka a predstaviteľom modernej ukrajinskej literatúry. Jeho osobný život, osud sirotky a nevoľníka bol ťažký. Za svoj pomerne krátky život vďaka jeho talentu a pracovitosti vytvoril literárne a výtvarné diela, ktoré sú dodnes obdivuhodné a vo svete známe a uznávané.

Obr. 2 **Vasil Grendza Donsky (1897 – 1974)**

Básnik, spisovateľ, novinár, verejný činiteľ. Tvoril a publikoval na Zakarpatsku, po roku 1939 pokračoval v literárnej tvorbe, kultúrno-spoločenskom živote, v rozhlase a televízii na Slovensku.

Prvý štátny útvar východných Slovanov bola *Kyjevská Rus* (9. – 11. storočie), vznikla v roku 822 a pri jej zrode stal knieža Oleg. Vrchol dosiahla za *Jaroslava I. Múdrego* (1016 – 1054) a jeho vnuka *Vladimíra II. Monomacha* (r. 1113 – 1125). Po jeho smrti sa začal rozpad a delenie na kniežatstvá, ako dátum zániku sa uvádza rok 1240. Z prvého štátneho útvaru sa formovali *Rusi*, *Bielorusi*, *Ukrajinci*. Pojem *Ukrajina* označoval zem ležiacu na kraji, okrajové územie. Používal sa od 17. storočia viac v ľudovej reči, ruské a poľské úrady používali označenie *Malá Rus*, *Malorosia*. Jej obyvateľov nazývali *Malorusi* či *Rusíni* a pojem *Ukrajinec* prevážil až koncom 19. storočia. Ukrajiničina je vetva, súčasť východoslovanských jazykov. V písme používa *cyriliku* (azbuku) blízku ruskej. Po prijatí kresťanstva z Byzantskej ríše jej náboženstvo je východné, *pravoslávne* a *gréckokatolícke*.

Dejiny nášho národa súvisia s osídlením Karpát v 6., 7. a 9. storočí. Jeho vývin ovplyvnilo prežívanie na hranici východných a západných Slovanov, záujmy a nadvláda susedných mocností. V rokoch 898 – 903 maďarské kmene prešli Karpaty a pri Užhorode (Hungvar) porazili slovanské knieža Laborca. Odvtedy sme boli súčasťou *Uhorského kráľovstva*. V rokoch 1030 – 1060 jeho vojská ovládli územia južne od Karpát a podriadili si rusínske dediny a usadlosti *Užskej*, *Zemplínskej*, *Šarišskej* a *Spišskej župy*. Ďalšie osídlenie vrátane východu Slovenska v 14. – 17. storočí je známe ako *valašská kolonizácia*. Usadení prisťahovalci boli pastieri z rumunského Valaška, známi *Valachi* (*Valasi*), *Rutheni* (*Rusíni*).

Od roku 1526 sme boli ako aj iné slovanské národy súčasťou *Uhorska*, neskôr *Rakúsko – Uhorska*. Po 1. svetovej vojne došlo k jeho zániku. V roku 1918 vzniklo *Československo*, Podkarpatská Rus bola jeho súčasťou. Život sťažovali spory o ruský, ukrajinský, rusínsky či maďarský smer, jazyk. Kultúrnu a osvetovú činnosť v medzivojnovom období vyvíjala prorusínska *Spoločnosť Olexandra Duchnoviča* a ukrajinoфильský spolok *Osvietenstvo* (*Prosvita*). K Ukrajincom sa vtedy hlásili najmä emigranti, uvedomelá časť kňazov a učiteľov. *Mníchovská zmluva* (30. 9. 1938) viedla k zániku a rozdeleniu Československa na 4 územné celky: *Česko*, *Moravu*, *Slovensko* a *Zakarpatskú Ukrajinu*. *Viedenská arbitráž* (2. 11. 1938) oklieštila juh Slovenska a *Podkarpatskú Rus*.

Vznik Slovenského štátu (14. 3. 1939) pre naše etnikum znamená ťažké časy. Časť škôl prestala vyučovať v ruskom jazyku, iné tomu odolali vďaka gréckokatolíckej cirkvi. Po vypuknutí *Slovenského národného povstania* (29. 8. 1944) sa do boja proti fašizmu zapojili mnohí naši občania. Prvá obec oslobodená na Slovensku bol *Kalinov* pri Medzilaborciach. *Karpatsko-duklianska operácia* je začiatok oslobodzovania Československa. 6. 10. 1944 sovietska a československá armáda prekročili našu štátnu hranicu pri obci *Vyšný Komárnik*. Koniec a výsledky 2. svetovej vojny určili ďalší vývoj.

Košický vládný program (29. 3. 1945) v rámci idey obnovy Československa riešil aj osud *Podkarpatskej Rusi*. Ako *Zakarpatská Ukrajina* sa stala súčasťou *Sovietskeho zväzu* (ZSSR). V Prešove 1.3. 1945 na zjazde delegátov obcí severovýchodu Slovenska vznikla ako reprezentant ukrajinského (a rusínskeho) ľudu *Ukrajinská národná rada*, ktorá určila naše smerovanie aj v oblasti školstva a kultúry. Život nášho etnika poznačila *optácia* (*optácia*). J. V. Stalin a E. Beneš podpísali 10. 7. 1946 v Moskve Dohodu o výmene obyvateľstva medzi ZSSR a Československom.

Ďalší povojnový vývin určili udalosti, zmeny po roku 1948. V školách sa používal ďalej najmä ruský jazyk. Od 50. rokov bol zavedený ukrajinský jazyk v školstve, kultúre, v ňom vychádzala tlač, vznikli nové kultúrne inštitúcie, divadlá, súbory. V školách bol v 60. – 80. rokoch ukrajinský jazyk nahradený slovenským. V 90. rokoch sa začali spory medzi rusínskym a ukrajinským smerovaním, ich súčasťou od roku 1991 bolo rozdelenie na dve národnosti – rusínsku a ukrajinskú.

Zbojníctvo bolo v minulosti formou odporu chudobného ľudu. Známym postrachom pánov bola družina *Fedora Hlavatého (Holovatyj)* z obce Ruská Volova. Od roku 1492 zbíjali v severovýchodnom pohraničí od Bardejova po Sninu, tiež v Zakarpatsku a Poľsku. Keď boli po jednej lúpeži v roku 1494 popravení dvaja členovia družiny, poslali zvyšní zbojníci výhražný list mestu Bardejov:

„Vy zli a nespravedliví lude Bardiovci, vy ste našich bratov dali zveša-
ti, ludi dobrych a nevinných jako mordere necnotliví, ktorí ani vam ani
žadnomu nič nebyli vinní. A pretože, jestli nam priateľom a rodovi ich za
nich nepoložíte četyri sta zolotyh ve zolote do troch nedeli v klaštore u
Mogili u Krakova alebo u Kartusov v Lechnici, tedy na vašich hordlech i
na vašim imaniu i na vašich poddanych se bud duluho, bud kratko tak-
to se mstiti budemy, pokud našeho rodu stava. Tót list pisan z hor dzen
svatho Jakuba.“

Obr. 3 Výhražný list zbojníckej družiny *Fedora Hlavatého* mestu Bardejov

Pod znením listu je nakreslená šabľa, metla, oheň a ručnica. Pod nimi: *Orava, Muran, Dunajec, Senok, Rimanov, Premysl*. Ako symbol spečatenia je vypálených 6 dier. V ľavom rohu je nakreslený štátý človek a pod ním napísané *Vasko nevinný*. Vedľa je šibenička, na ktorej sú obesení traja muži. Nad ňou je napísané *Krov nevinná* a vpravo od šibeničky *Timko nevinný*. V strede dolného okraja listu je priviazaná metla.

Obr. 4 Pamätná tabuľa *Fedora Hlavatého* v rodisku Ruská Volova

■ Bude vás zaujímať

Obr. 5 Obávaným zbojníkom bol *Andrej Savka (Andrij Savka)*, rodák z obce Stebník neďaleko Zborova a Bardejova. Jeho družina zbíjala od roku 1649 na slovenskej aj poľskej strane Karpát a jej členmi boli Ukrajinci, Slováci a Poliaci. Družinu stihol smutný osud. V roku 1654 bola rozbitá, *Andreja Savku* chytili a popravili v poľskej Muszzyne.

■ Do slovníčka

опція (optácia) – právo voľby štátnej príslušnosti.

10. júla 1946 bola v Moskve podpísaná dohoda medzi Československom a Sovietskym zväzom. Riešila vzájomné presídlenie občanov českej národnosti žijúcich vo Volyňskej oblasti Ukrajiny a občanov ukrajinskej, bieloruskej a ruskej národnosti v Československu. Celkom sa do mája 1947 do ZSSR presídlilo takmer 3 000 rodín z východného Slovenska. Toto politické rozhodnutie o presídlení, napriek dobrovoľnosti a propagande, nebolo úspešné.

Od roku 1963 sa na Slovensko vrátili mnohí optanti a ich rodiny. Po rokoch pobytu na Ukrajine bolo pre nich po návrate zložité nájsť si bývanie, zamestnanie, získať vzdelanie.

■ Malá galéria osobností

Obr. 6 **Ivan Macinský**
(1922 – 1987)

Literát, básnik, prekladateľ, pedagóg, publicista. Do ukrajiničiny preložil diela Andreja Sládkoviča (Marína, Detvan) a Jána Botta (Smrť Jánošíkova).

Obr. 7 **Mikulaš Mušínska**
(1936)

Vedec, pedagóg, folklorista a jazykovedec. Venuje sa národopisu, problematike Ukrajincov na východnom Slovensku, ale aj literatúre, umeniu a histórii.

Príslušníci ukrajinskej národnostnej menšiny žijú rozptýlene prevažne v severovýchodnej časti Slovenska.

Oficiálny status národnostnej menšiny dostali Ukrajinci v Československu po 2. svetovej vojne, čím dostali priestor na prezentovanie svojej kultúry. Vzniklo Ukrajinské štúdio Československého rozhlasu, začali vychádzať ukrajinské noviny a časopisy.

V roku 1945 bolo založené *Ukrajinské národné divadlo* (Ukrajinský národný divadlo) v Prešove ako prvé profesionálne divadlo ukrajinskej národnostnej menšiny na Slovensku. Vo svojich začiatkoch divadlo hrálo po rusky, neskôr sa preorientovalo na ukrajinský jazyk. Dnes pôsobí toto divadlo pod menom *Divadlo Alexandra Duchnoviča*, pripravuje a prezentuje inscenácie v ukrajinskom a rusínskom jazyku.

Obr. 8 *Divadlo A. Duchnoviča* – predstavenie *Zlatý kľúčik*

V oblasti kultúry ukrajinskej národnostnej menšiny pôsobí v súčasnosti okrem divadla niekoľko organizácií, ktoré prispievajú k rozvoju a zachovaniu ukrajinskej kultúry na Slovensku. Jednou z nich je aj *Podduklianský umelecký ľudový súbor*, ktorý vznikol ako Poddukelský ukrajinský ľudový súbor a bol súčasťou Ukrajinského národného divadla. Prezentuje hudobné a tanečné bohatstvo Rusínov a Ukrajincov žijúcich na Slovensku, ako aj folklór ostatných regiónov Slovenska a tance okolitých krajín.

Obr. 9 *Poddukelský umelecký ľudový súbor*

Zväz Rusínov-Ukrajincov Slovenskej republiky, Spolok ukrajinských spisovateľov, kultúrne organizácie a združenia ako *Hudobno-dramatický súbor Tarasa Ševčenka*, *Zbor Karpaty* a iné folklórne skupiny organizujú tradičné festivaly, divadelné a tanečné predstavenia, letné školy, literárno-hudobné večery.

Obr. 10 Dni ľudových tradícií v Múzeu ukrajinskej kultúry

Život a kultúru Ukrajincov na Slovensku od najstarších čias po súčasnosť predstavuje *Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku* a *Národopisná expozícia v prírode (skanzen)*, vývoj ľudového a profesionálneho výtvarného umenia Ukrajincov na Slovensku od 16. storočia po súčasnosť zase *Galéria Dezidera Millyho*. Medzi najcennejšie zbierkové predmety múzea patrí súbor ikon.

Obr. 11 Múzeum ukrajinskej kultúry vo Svidníku

■ Do slovníčka

ikona – posvätný obraz maľovaný na drevenej alebo kovovej tabuli (vo východných cirkvách), ktorý má pôvod v byzantskom umení

ikonostas – stena s ikonami, ktorá v cerkvi (gréckokatolíckom a pravoslávnom chráme) oddeľuje časť pre veriacich od svätyne, časti pre kňaza (papa)

cerkev – gréckokatolícky alebo pravoslávny chrám

■ Bude vás zaujímať

V Národopisnej expozícii v prírode sú zhrmaždené okrem typických ľudových obydlí všetky druhy tradičných hospodárskych budov: stodoly, chlievy, sýpky, pivnice, studne, ale aj vodný a veterný mlyn či drevená cerkev.

Obr. 12 Drevená cerkev z Novej Polianky

Východoslovenské drevené kostoly-kostolíky tvoria osobitnú skupinu v pamiatkovom fonde Slovenska. Do tohto súboru oficiálne patrí 27 objektov, ktoré sú zapísané medzi národné pamiatky.

Obr. 13 Čepčenie nevesty

Svadby bývali v dome nevesty. Svadba trvala tri dni a noci. V piatok sa družičky stretli, viazali pierka a lúčili sa s mladuchou. Družbov si vyberali tak, že im pripli pierko. Staršie ženy, svašky, chystali hostinu. Na druhý deň sa konala rozlúčka s rodičmi. *Starosta* vyzval ženiča a nevestu pokľaknúť pred rodičov, prosiť o odpustenie a povolenie prijať ich za syna a dcéru. Potom sa sprievod pobral do kostola (*cerkvi*). Obrad viedol kňaz (*pop*), nevesta mala na hlave korunu. Hostina začínala známym *Živio*. Klepaním na poháre a volaním horké vyzývali mladý pár k bozku. Pred polnocou do stredu sály postavili stoličku pre čepčenie nevesty. Čepčenie začalo otázkou mladíka, „či si dá hlávku stať, či vienok sňať“. Ak po tretí raz privolila, sňali jej vienok a dali ho družbovi. Po výmene svadobných šiat za kroj ju krstná mama začepčila. Mládenci tancovali s vienkom, nasledoval *redový tanec*, za ktorý boli svadobčania odmenení pohárikom alkoholu, prípadne medoviny.

Obr. 14 Peľmene

Jedlá ako *zamiška*, *varianka* (polievka), *slivčanka* (polievka) poznáme už len zo spomienok starších ľudí. Dnes sa varia jedlá ako *peľmene* (pirohy plnené mäsom), *holúbky* (plnená kapusta), *boršč*, *hubová mačanka*, *pirohy s rôznou plnkou*, *halušky s bryndzou*, *tvarohom*.

Ukrajinci na Slovensku si dodnes udržujú náboženské, kultúrne zvyky a tradície. V minulosti bol ich život spojený s pôdou, chovom zvierat, pastierstvom a tomu bol podriadený aj kalendárny cyklus obyčají. Štyri ročné obdobia sú späté hlavne s kresťanskými sviatkami – Vianocami a Veľkou nocou.

Vianoce ako zimné sviatky súvisia so zimným slnovratom (21. decembra). Podľa predkresťanských tradícií symbolizuje zrodenie boha Slnka na úsvite. Hlavný obrad bol vykonávaný v predvečer 25. decembra.

Vianoce (*Різдо, Рігтво, Рождество Христово*) sa oslavovali podľa juliánskeho kalendára. Dnes sa ním riadi len časť najmä pravoslávnych veriacich. Štyridsať dní pred Vianocami a na Štedrý deň sa postilo. V tento deň nechodili ľudia na návštevy, nerobili veľké práce, chystali jedlá, piekli vianočné koláče. Pred večerou doniesli do izby snop ovsenej slamy alebo sena a reťaz. Slamu porozkladali pod stôl a čiastočne aj po ňom, pridali obilné a strukovinové zrná a zakryli obrusom. Slama symbolizovala jasle, kde sa narodil Ježiš, reťaz omotaná okolo stola súdržnosť rodiny. Ženy doniesli sviečku a vodu, symboly očisty a svetla. Sviečku postavili do nádoby plnej pšenice. Vodu vyliali do lavóra, kde hodili mince. Po umytí sa pomodlili a rodina si sadla k štedrovečernému stolu. Matka prstom namočeným v mede urobila všetkým krížik na čelo. Podával sa med, cesnak, koláč, potom polievka zo štavý z kyslej kapusty s hubami (*mačanka*), pirohy, opekance (*bobálky*) s makom, varené slivky s fazuľou (*slivčanka*). Do žochtára (nádoba na dojenie mlieka) sa odobralo z jedla pre dobytok. Konzumáciu štedrovečerných jedál sprevádzali obyčajové úkony, ktorým sa pripisoval konkrétny význam. *Mačanka* s hubami a kapusta mali ľuďom dodať silu a zahnať starosti. *Fazuľa* so slivkami mala po celý rok chrániť pred pálením záhy. Takéto štedrovečerné jedlá sa podávali najmä v minulosti. Dnes sa niekde podávajú aj oblátky a ryby.

Na Štedrý deň sa konala tradičná bohoslužba (*Vyčurňa*). Po Štedrom dni nasledovali dva sviatočné dni. Na 1. sviatok vianočný sa chodilo vinšovať rođine. Druhý deň chodili koledovať jasličkári, betlehemci. Skupiny mladých chlapcov chodili od domu k domu a priali hospodárom všetko najlepšie.

Pomerne novým javom je vianočný stromček. Objavil sa až v medzi-vojnovom období v domoch bohatších gazdov. Od začiatku plnil výlučne estetickú funkciu.

obr. 16

Obr. 15 Tradičné ukrajinské Vianoce

Velkonočné sviatky sa spájali so začatím jarných poľnohospodárskych prác, s orbou, sejbou a vyhánaním dobytky na pašu. Vykonávali sa úkony, ktoré mali zabezpečiť v hospodárstve bohatstvo. V domácnostiach sa pripravovali a jedli iba pôstne jedlá.

Velká noc (*Великдень, Пасха, Паска*) sa začínala Velkým piatkom, keď vrcholil prísny štyridsaťdňový pôst. Na Bielu sobotu sa hotovili jedlá, varila šunka, piekla *paska* (velkonočný koláč) a maľovali vajíčka. Pôvodne sa vzory na vajíčka nanášali voskom, farbili sa vo vode s cibulovou šupkou. Postupne sa používali aj iné techniky farbenia, lepenie obrázkov, zdobenie drôtom.

Na Velkonočnú nedeľu v slávnostnom košíku nesmela chýbať paska, šunka, klobása, *hrudka* (syrec z mlieka a vajec), vajíčka, soľ a sviečka. Košík sa potom nosil posvätiť do kostola. Po posvätení jedál kňazom (*popom*) sa gazdiná ponáhľala domov, aby aj úroda bola z poľa rýchlo v stode. Potom pripravila sviatočný stôl, na ktorom boli všetky posvätené jedlá. Paska sa rozdelila všetkým členom rodiny a jedla sa so šunkou, hrudkou alebo klobásami. Odrobinkám z pasky sa pripisovali magické vlastnosti. Používali sa ako liek i magický prostriedok.

V pondelok muži chodili oblievať ženy vedrom vody z potoka či studne, aby boli zdravé, krásne. Na druhý deň polievali ženy. Šibanie korbáčom nie je pre región typické.

Obr. 16 *Svätenie pasky*

Obr. 17 *Krpce*

Ľudový odev – kroj sa dodnes zachoval iba v niektorých regiónoch. Odevy sa vyrábali z plátna, ale aj z kože, kožušín domácich zvierat, najmä ovčej vlny. Súčasťou zimného mužského aj ženského odievania boli dlhé a krátke kožuchy. Sviatočný odev bol kupovaný, vzácny, preto bol šetrený a udržiavaný v dobrom stave. Do práce a na všedné dni slúžil obyčajný, praktický odev. Muži aj ženy nosili vo všedné i sviatočné dni *krpce* (druh nízkej koženej obuvi). V lete využívali súkenné papuče, neskôr baganče a gumáky.

Obr. 18 - 20 *Tradičná architektúra*

Tradičným obydliím boli drevenice, ku ktorým patrili hospodárske budovy ako chlievy, stodoly, sýpky, senníky, pivnice a iné.

LITERATÚRA

GAJDOŠ, M., KONEČNÝ, M.: *Rusíni a Ukrajinci na Slovensku v procesoch transformácie* (1989-1995), Výber z dokumentov I, Universum, Prešov, 2005, ISBN 80-89046-34-7

KONEČNÝ, S.: *Náčrt dejín karpatských Rusínov*, Vysokoškolská učebnica, Prešovská univerzita v Prešove, 2015, ISBN: 978-80-555-1297-6

ВАНАТ, І.: Нариси новітньої історії українців східньої Словаччини II (вересень 1938 – лютий 1948), Братислава - Пряшів 1985, 709 с.

SOPOLIGA, M.: *Tradície hmotnej kultúry Ukrajincov na Slovensku*, Veda, SAV Bratislava, 2006, 296 s.

Internetové zdroje:

https://sk.wikipedia.org/wiki/Kyjevská_Rus

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Ukrajina>

www.divadload.sk

www.ludovakultura.sk

www.narodnostnemensinygov.sk/ukrajinska-narodnostna-mensina/

ZOZNAM ILUSTRÁCIÍ

Obr. 1 *Taras Hryhorovyč Ševčenko*

https://sk.wikipedia.org/wiki/Taras_Hryhorovyc_Sevcenko

Obr. 2 *Vasyl Grendza-Donsky*

<http://www.koliba.org.ua/uukraine-zakarpattja/pismennyky-zakarpattja/2007-vasyl-gnedzha-donsky>

Obr. 3 *Výhražný list zbojníckej družiny Fedora Hlavatého adresovaný mestu Bardejov*

<http://mikovini.sk/ARCHIVNE-KLENOTY.html>

Obr. 4 *Pamätná tabuľa Fedora Hlavatého v rodisku Ruská Volova*

<http://www.holosy.sk/holovatj>

Obr. 5 *Andrej Savka*

<http://www.holosy.sk/system/files/sites/default/files/content/savka2.jpg>

Obr. 6 *Ivan Macinský*

Portrét Ivana Macinského, autor Juraj Kresila. Zborník Čas a pamät, vydal Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, Prešov, 2007. ISBN: 978-80-85137-20-0.

Obr. 7 *Mikuláš Mušinka*

http://www.books.sk/writer_card.jsp?id=129

Obr. 8 *Divadlo A. Duchonoviča – predstavenie Zlatý kľúčik*

<http://www.divadload.sk/event/127485/zlaty-klucik>

Obr. 9 *Podduklianský umelecký ľudový súbor v minulosti a dnes*

<http://puls-slovakia.sk/?lang=sk&page=18-fotogaleria&gal=41>

Obr. 10 *Dni ľudových tradícií v Múzeu ukrajinskej kultúry*

<http://www.snm.sk/?muzeum-ukrajinskej-kultury-uvodna-stranka>

Obr. 11 *Kultúrno-historická expozícia SNM – Múzeum ukrajinskej kultúry*

<http://www.snm.sk/?muzeum-ukrajinskej-kultury-uvodna-stranka>

Obr. 12 *Drevená cerkev z Novej Polianky*

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nova_Polianka_skanzen_Svidnik.jpg

Obr. 13 *Čepčenie nevesty*

Archív O. Pitoňaka

Obr. 14 *Peľmene*

Autor: kzen; ID fotografie z fotobanky: 461094193; <https://www.shutterstock.com/cs/image-photo/ukrainian-dumplings-mushrooms-on-plate-white-461094193?src=JNUoT8dU6fkdUVCzzFLaJQ-1-25>

Obr. 15 *Tradičné ukrajinské Vianoce*

<https://www.shutterstock.com/cs/image-photo/bowl-kutia-traditional-christmas-sweet-meal-352930124?src=V-Nke0S0irDo5e9k9ZfqWw-1-96>

Obr. 16 *Svätenie pasky*

SNM - Múzeum ukrajinskej kultúry Svidník

Obr. 17 *Krpce*

<http://www.bazar.sk/foto/krpce-kozene/>

Obr. 18, 19, 20 *Tradičná architektúra*

<http://www.snm.sk/?muzeum-ukrajinskej-kultury-uvodna-stranka>